

Мороз С.М.
ад'юнкт кафедри
ОРД та СТ ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ СЛІДЧИМ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ІНШИМИ ОСОБАМИ

Проведений аналіз практики та думок О.М. Бандурка, В.Д. Берназа, О.А. Білічак, Є.Д. Лук'янчикова, В.І. Максимова, І.І. Мусієнко, М.А. Погорецького, Д.Б. Сергєєвої, С.С. Тарадойни, В.Г. Уварова та ін. [1-6]. щодо використання конфіденційного співробітництва слідчого з іншими особами під час кримінального провадження та проведене опитування слідчих Національної поліції України, дозволяє констатувати, що перед слідчим постають проблеми: стосовно організації роботи з конфідентами, а саме аналізу отриманої ними інформації з метою подальшого використання під час кримінального провадження; організації та тактики використання конфідентів під час НСРД, а також інших осіб, які на конфіденційній основі сприяють досудовому слідству.

Організаційне забезпечення конфіденційної співпраці з іншими особами під час кримінального провадження обумовлює інтеграцію усіх його частин в єдину систему і створює необхідні передумови для ефективного вирішення тактичного завдання. Це підтверджується думкою Д.Й. Никифорчука, В.Й. Василичука, О.М. Неживця, які вважають що організаційний чинник є основним важелем ефективності використання конфіденційного співробітництва [8].

В той же час практично відсутні публікації стосовно перших двох аспектів. Науковці як правило приділяють увагу дослідженню проблем: планування досудового розслідування у контексті елементу організації розслідування конкретних злочинів [9-12]; окремих аспектів організації розслідування злочинів у сенсі їх місця у структурі криміналістики [13; 14].

Таким чином праці вчених – криміналістів взагалі спрямовані на визначення моделі організації розслідування злочинів (ОРЗ). При чому виокремлюють три аспекти організації розслідування злочинів:

По-перше, організація розслідування злочинів може аналізуватися як система компетентних державних органів, уповноважених на розкриття і розслідування злочинів.

По-друге, організація розслідування злочинів може вивчатися як організаційно-управлінська діяльність по створенню системи цих органів і впорядковуванню її стану.

По-третє, організація розслідування злочинів може досліджуватися як діяльність елементів цієї системи – слідчого, органу дізнання, що провадять розслідування конкретних кримінальних справ, осіб і органів, що здійснюють нагляд і контроль за розслідуванням [15, с. 62].

Однак не існує жодної праці, в якій було б надано організаційну модель використання слідчим конфіденційної співпраці з іншими особами під час кримінального провадження. На сьогодні не визначено зміст та чинники ефективності організації використання слідчим конфіденційної співпраці з іншими особами під час кримінального провадження.

Проведений нами аналіз наукових праць у сфері кримінального процесу, криміналістики та теорії оперативно-розшукової діяльності, дозволяє констатувати, що перші дві групи науковців в основному приділяють увагу визначенню особливостей допустимості використання у якості доказів інформації отриманої під час НС(Р)Д взагалі та з використанням конфідентів зокрема [5, с. 6].

Означене стало причиною, що 61 % працівників органів досудового розслідування Національної поліції та 51% оперативних працівників кримінальної поліції визнали стан організації та тактики використання конфіденційного співробітництва під час кримінального провадження таким, що як не відповідає вимогам часу. Напрямоком усунення такого стану вважаємо за необхідно визначити на теоретичному та нормативному рівні сутність та структуру організації слідчим досудового розслідування взагалі та використання конфіденційного співробітництва з іншими особами зокрема.

Враховуючи наведене та проведене опитування слідчих та працівників оперативних підрозділів показало, що організація використання слідчим конфіденційного співробітництва з іншими особами має два рівня: макрорівень (стратегічний) та мікрорівень (тактичний). При чому на стратегічному у межах державної політики протидії злочинності Формується: правове підґрунтя (кримінальне, кримінально-процесуальне, оперативно-розшукове та інші галузі законодавства), визначаються функції і задачі всіх суб'єктів кримінального провадження, система підготовки фахівців органів слідства, структура уповноважених оперативних підрозділів (підрозділи – ініціатори) та спеціальних технічних та оперативних служб, система координації органів досудового розслідування різних правоохоронних органів та їх уповноважених оперативних підрозділів.

На думку вчених криміналістів в діяльності слідчого щодо організації розслідування у межах конкретного кримінального провадження теж існує стратегічний рівень. На їх думку стратегічний рівень підрозділяється на наступні етапи організаційної діяльності слідчого:

1) збирання і оцінка інформації, її вивчення, визначення шляхів і завдань розслідування. Він включає:

- збір первинної інформації, її вивчення, аналіз слідчої ситуації;
- визначення конкретних цілей етапу розслідування;

- висування версій, їх логічне дослідження і визначення наслідків;
- уточнення конкретних завдань розслідування на майбутньому етапі.
- визначення шляхів рішення сформульованих завдань, що включає:
- визначення сукупності дій, які необхідно виконати для перевірки версій (в усіх можливих варіантах);
- зіставлення варіантів між собою і з цілями етапу розслідування, вибір оптимального і тактично доцільного при цій ситуації комплексу дій.
- вибирання засобів, що забезпечують виконання наміченого комплексу дій. Він складається з:
  - перевірки наявності і стану наявних у розпорядженні слідчого засобів (матеріальних, людських, інших);
  - вибирання найбільш доцільних засобів забезпечення намічених дій;
  - визначення часу, необхідного для здійснення запланованих заходів, вибір місця проведення кожної наміченої слідчої дії. Тут вирішується:
    - який час потрібний для виконання кожної запланованої дії окремо і їх комплексу в цілому;
    - чи досить для цього терміну, передбаченого КПК;
    - коли повинна початися кожна із запланованих дій;
    - у якому місці воно проводитиметься, спосіб виклику або доставки учасників до місця проведення слідчої дії [15, с. 62].

Фактично означена думка розкриває модель діяльності слідчого при організації розслідування. Дослідження також показало, що організація використання слідчим конфіденційного співробітництва з іншими особами на тактичному рівні має свої особливості відповідно до форми реалізації. Всі форми використання слідчим конфіденційного співробітництва з іншими особами можливо поділити на дві групи:

Інформаційні форми: використання інформації для забезпечення реалізації загальних завдань кримінального провадження; використання інформації для отримання доказів за конкретним кримінальним провадженням; використання інформації для визначення тактики здійснення конкретних С(Р)Д; використання інформації для коректування методики досудового розслідування у межах конкретного кримінального провадження і т. ін. Під час означених форм дії повинні бути спрямовані на перевірку об'єктивності, допустимості та достовірності отриманої інформації та надійності осіб джерел.

Організаційні форми: участь у проведенні конкретного С(Р)Д або НС(Р)Д; забезпечення конкретного С(Р)Д або НС(Р)Д; створення умов для ефективного досудового розслідування у межах конкретного кримінального провадження (участь у тактичних комбінаціях); свідчення у суді у тому числі з використанням псевдонімних, технічних заходів та пастижорських засобів.

Аналіз думок працівників органів досудового розслідування та оперативних підрозділів, показав, що під час реалізації другого виду форм використання конфіденційної співробітництва з іншими особами під час кримінального провадження необхідно: чітко визначити вид НС(Р)Д; його задачі; умо-

ви проведення; вимоги до здібностей та навичок конфідента для вирішення завдань НС(Р)Д; заходи з убезпечення учасників НС(Р)Д; заходи з реалізації отриманих матеріалів та легендування особи конфідента у кримінальному провадженні тощо.

У цьому сенсі деякою мірою слід погодитися з думкою І.В. Рогатюка, який вважає, що організація проведення негласних слідчих (розшукових) дій лежить у площині оперативного забезпечення, під яким розуміють створення належних умов для їх проведення (оперативних, агентурних, технічних тощо) [16]. У той же час від слідчого залежить прийняття рішення про використання конкретної форми та визначення її завдань. Тому слідчій повинен здійснити весь перелік організаційних заходів.

На сьогодні всі методичні праці та нормативні акти розкривають особливості організації використання конфіденційного співробітництва під час оперативно-розшукового провадження. Однак проведення як оперативно-розшукових заходів, так і НСРД має передбачати комплексну негласну роботу у відношенні осіб, які є фігурантами оперативного та кримінального провадження, у тому числі й з активним використанням інституту конфіденційного співробітництва. Напрацювання теорії оперативно-розшукової діяльності та практичних оперативних підрозділів у цьому напрямку безперечно є більш значними, ніж у слідчого та у межах криміналістичної тактики. Тож ще одне питання: чи буде ефективним організація використання слідчим конфіденційного співробітництва з іншими особами без використання розробок теорії оперативно-розшукової діяльності.

Враховуючі досягнення теорії оперативно-розшукової діяльності та праці криміналістів останніх років, можемо виокремити, що організація конфіденційної співпраці з іншими особами під час кримінального провадження включає: аналіз і оцінку слідчої ситуації, визначення форми використання слідчим конфіденційного співробітництва на ґрунті визначення: а) мети; б) інформаційної, матеріальної і правової підстави; в) критерії допустимості його використання; ухвалення рішення; планування: створення умов убезпечення; використання засобів фіксації, документальне оформлення отриманих результатів та напрями використання.

1. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : моногр. / Бандурка О. М. – Х. : Золота миля, 2012. – 620 с.

2. Берназ В.Д. Нові професійні функції слідчого при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій та напрями вдосконалення їх підготовки / В.Д. Берназ // Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ. – № 1. – 2013. – С. 8-14.

3. Білічак О. А. Теорія і практика проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами СБ України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / О.А. Білічак. – К. : НА СБ України, 2015. – 33 с.

4. Сергєєва Д. Б. Теоретичні, правові та пракселогічні засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному доказуванні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кри-

мінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Д.Б. Сергеева. – Одеса : НУ «Одеська юридична академія», 2015. – 40с.

5. Максимов В. І. Використання конфіденційного співробітника у кримінальному провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / В. І. Максимов. – К. : «ВУРЛ Україна», 2014. – 18 с.

6. Тарадойна С. С. Контроль за вчиненням злочину в системі негласних слідчих (розшукових) дій: процесуальні та тактичні аспекти (за матеріалами практики СБ України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / С. С. Тарадойна. – К. : НА СБ України, 2015. – 20 с.12

7. Уваров В. Г. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій / В. Г. Уваров // Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ. – № 2. – 2013. – С. 266-270.

8. Никифорчук Д. Й. Удосконалення агентурно-оперативної підрозділів ДСБЕЗ МВС України / Д. Й. Никифорчук, В. Й. Василичук, О. М. Неживець // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 3. – Ч. 2. – С. 68-76.

9. Яковенко М.О. Організація розслідування злочинів терористичної спрямованості органами внутрішніх справ України / М. О. Яковенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – Луганськ, 2014. – Вип. № 3-4. – С. 262-267.

10. Остапчук М. С. Організація та планування провадження досудового розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми / М. С. Остапчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Львів, 2014. – Вип. 2. – С. 344-356.

11. Олішевський О.В. Організація розслідування злочинів та наукова організація праці слідчого: проблема співвідношення / О. В. Олішевський // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : зб. матеріалів IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21-22 травня 2011 р.). – Суми, 2011. – С. 236-238.

12. Міронов С. В. Типові слідчі ситуації в методиці розслідування перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів / С. В. Міронов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Х., 2014. – Вип. 14. – С. 120-128.

13. Хань Г. А. Теоретичні засади планування та організації розслідування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Г. А. Хань. – Х. : Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2007. – 20 с.

14. Олішевський О. В. Організація розслідування злочинів та її місце у структурі криміналістики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / О. В. Олішевський. – Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2010. – 18 с.

15. Черечукина Л. В. Організація досудового розслідування : Навчальний посібник / Л. В. Черечукина. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2005. – 536 с.

16. Рогатюк І. В. Правові та організаційні засади проведення негласних (слідчих)розшукових дій / І. В. Рогатюк // Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ. – № 1. – 2015. – С. 52-64. – [Електронний доступ]: <http://www.naiu.kiev.ua/lawjourn/images/documents/vupysk-1-2015/ua/7.pdf>.